

Sant Miquel, el ressorgiment d'un barri popular d'Olot

El barri de Sant Miquel d'Olot és un exemple de com el passat condiona el present. Amb la construcció dels «pisos verds», a mitjan dècada dels anys setanta, el barri ha anat acumulant una sèrie de dèficits provocats per l'urbanisme, i que s'han agreujat per les successives crisis durant una bona part del segle XXI.

Text > **XAVIER CASADEMONT FALGUERA**

Fotos > **JOAN JUANOLA**

El 3 de març de 1978, el setmanari local *Olot-Misión* encapçalava la seva portada amb un titular ben eloqüent: «Sant Miquel: la destrucció d'un barri». Eren els primers anys de la democràcia i ja a principis dels anys setanta, durant l'agonia final del règim, s'havien començat a gestar les primeres associacions de veïns. Unes associacions «amateurs» però entusiastes, que reclamaven millores estructurals i dignes als diferents barris que havien anat sorgint de manera desordenada arreu de la ciutat. En el cas de Sant Miquel, malgrat que encara no tenia associació de veïns, algunes persones expressaven el seu descontentament amb la situació del barri, especialment arran de la construcció dels habitatges Euvisa, un conglomerat de deu blocs i 235 habitatges, que l'Ajuntament havia autoritzat edificar a finals de 1973, juntament amb cent habitatges més a la carretera de Riudaura, per tal de paliar el dèficit crònic d'habitatge. Una obra absolutament desproporcionada en un barri on encara predominaven les hortes i que acollia una tipologia d'habitatge radicalment diferent, com eren les cases barates que hi havia pro-

>> Habitatge tapiat al carrer de Sant Miquel.

>> Zona d'esbarjo del barri de Sant Miquel.

mogut l'any 1942 l'Obra Sindical del Hogar.

Hi havia també altres problemes, comuns a la majoria de ciutats catalanes de l'època, com l'asfaltatge dels carrers, la instal·lació dels serveis bàsics o els primers problemes derivats del trànsit, però el creixement desmesurat del barri arran de la construcció dels popularment coneguts com a «pisos verds» era la principal preocupació del que ja s'intuïa com una operació urbanística especulativa en què l'interès general quedava en un segon terme en benefici dels interessos privats. Els veïns entrevistats es queixaven de la manca de planificació urbanística (un tret característic del consistori franquista) i de l'impacte que suposava la construcció d'un projecte faraònic sense que, en consonància, es garantissin serveis, equipaments i zones verdes adequats a la nova realitat. Entre d'altres, la crònica destacava algunes de les preocupacions del veïnat: «El primer [problema] que es presenta és el de la futura manca d'espais verds i zones enjardinades. Els espais oberts dins d'una població cobreixen unes necessitats de tots conegudes, permeten una relació entre els veïns i no haver de restar sempre a casa o en locals tancats, i altres com sentit d'habitabilitat [...]. Cal pensar en els fills d'aquests matrimonis, treballadors,

com és el cas dels blocs que ha construït Euvisa. No és gaire difícil pensar que necessitaran una guarderia per als infants. Així, les guarderies que es necessitin, s'hauran d'anar a buscar ben lluny del lloc on haurien de ser. Què més lògic que ubicar-les als llocs on més falta faran?».

Resulta veritablement sorprenent llegir avui en dia aquella crònica publicada fa més de quaranta anys, perquè moltes de les reivindicacions dels veïns de finals dels anys setanta encara ara ressonen pel barri. De fet, llegir-la atentament és una mostra clari-vident de la importància de la història, de conèixer el passat per comprendre el present. Un exemple, alhora, de com l'urbanisme deixa una empremta difícil d'esborrar, que té una rellevància decisiva en la configuració dels espais físics i urbans, però també en les característiques de la població que s'hi estableix, en les seves condicions de vida, i en les possibilitats de crear uns espais amables i atractius que afavoreixin la interacció i els vincles. El barri de Sant Miquel, amb els pisos verds com a estandard, és un exemple diàfan de la profunda hipoteca que suposen les decisions preses en el passat i que després de molts anys, malgrat els esforços i els suposats progressos polítics i tècnics, són encara difícils de capgirar.

>> Cases tapiades al barri de Sant Miquel.

>> Cases barates del Grupo José Antonio Primo de Rivera, construït a principis dels anys quaranta.

>> Plaça dels Bufadors, a l'interior dels pisos verds.

Han passat els anys, i passejant per Sant Miquel sota la calor sufocant de l'estiu de 2022, s'identifiquen nítidament alguns dels maldecaps dels veïns de fa quaranta anys. En aquest mateix passeig, però, es perceben altres inquietuds pròpies del pas del temps. Continuïtats i discontinuïtats en una època convulsa, de crisis que s'encadenen des del 2008 i que s'han convertit en

permanents, en un moment que l'excepcionalitat ha esdevingut la normalitat, especialment per als col·lectius més vulnerables i de barris populars, com és el cas de Sant Miquel.

Els límits del barri

Avui dia, el barri de Sant Miquel aplega 4.027 persones. En els darrers anys ha aollit, de manera similar a altres bar-

ris olotins, un nombre important de població immigrada, sobretot estrangera (gambiana, marroquina, xinesa, panjabi, de països llatinoamericans, etc.), però també immigració interna de Catalunya i de l'Estat espanyol. Tanmateix, sobretot durant la primera dècada d'aquest segle i fins ara, la percepció ciutadana ha sigut que, a Sant Miquel, la immigració estrangera s'hi havia establert en una proporció «desmesurada», més elevada que a la resta de la ciutat. Hi ha diverses hipòtesis que expliquen aquesta percepció distorsionada. La més plausible té a veure amb les característiques urbanes i territorials del barri. Sant Miquel està situat a l'entrada nord-est d'Olot i, tot i que no té uns límits clars, pel sud limita amb el nucli antic i pel nord amb la zona de les Tries i l'Alba Rosa. Es tracta d'un barri amb una superfície reduïda i una elevada densitat de població (12.990,32 habitants per quilòmetre quadrat), i està dividit per un dels principals accessos viaris a la ciutat, l'avinguda de Girona, que divideix el barri entre un sector que limita amb dos volcans, i un altre a tocar del riu Fluvià.

Rotació de població

Sant Miquel ha estat tradicionalment un barri popular. Des del franquisme ha acollit persones provinents de les migracions internes, sobretot de la immigració espanyola, especialment a finals dels anys seixanta i principis del setanta. També població catalana, ja sigui de proximitat o bé d'altres contrades, que s'ha sentit atreta pels preus de l'habitatge (més reduïts respecte d'altres llocs d'Olot), però també per la qualitat de la zona, que és atractiva per a les famílies amb fills. Amb el pas dels anys, el barri ha experimentat una rotació de part de la població. Com ens explica un veí que fa més de seixanta anys que hi viu, una part de la població que s'hi va instal·lar en els anys setanta va marxar cap a altres zones de la ciutat, amb la voluntat d'instal·lar-se en cases unifamiliars o en altres barris de la ciutat més descongestionats, amb menys densitat de població i més zones verdes i equipaments que Sant Miquel. Per contra, la immigració estrangera s'hi va començar a instal·lar en els anys noranta, sobretot als pisos verds, i al final de la primera dècada d'aquest segle, en altres promocions

d'habitatge que s'han anat construint en plena febre constructora i especulativa en direcció cap a la zona de la Rodona. Tanmateix, Sant Miquel sempre ha estat una zona en què una part de la població s'ha anat substituint periòdicament, i en què l'arrelament ha estat difícil per una part dels veïns.

Paral·lelament, en les dues darreres dècades moltes indústries, naus i establiments comercials han tancat les portes al barri. Avui, tot passejant-hi, són ben evidents els símptomes d'aquest declivi, especialment a l'avinguda de Girona, on anys enrere s'agrupaven indústries, establiments comercials de referència a la ciutat, entitats bancàries, comerços d'alimentació o fins i tot un cinema. Actualment, és habitual veure-hi locals comercials amb les reixes abaixades o directament tapiats, cosa que transmet un aire d'abandonament en alguns sectors. Precisament, caminant per l'avinguda de Girona ens trobem amb un autònom nascut fa més de quaranta anys i establert al barri, que relativitza aquesta realitat. Tanmateix,

reconeix que el barri pateix d'una certa mala fama que no és merescuda, ja que més enllà d'episodis puntuals, és un lloc agradable per viure, i hi passen les mateixes coses que a moltes altres zones de la ciutat.

Els projectes de remodelació

Des del 2014, Sant Miquel ha estat un banc de proves de l'Ajuntament per iniciar processos de transformació urbana i social, després d'anys de queixes i reivindicacions d'una part del veïnat. Concretament, l'any 2014 s'hi va posar en marxa el Pla Integral d'Accions de Millora (PIAM), amb una primera fase de diagnòstic participativa i una segona, el 2016, amb propostes de millora. Del diagnòstic en sobresurten dues grans estratègies. D'una banda, la creació d'un barri «més amable i habitable», posant èmfasi en aspectes relacionats amb la mobilitat i l'augment de zones verdes i espais públics. De l'altra, crear un barri «més actiu i atractiu», sobretot a partir de la dinamització comercial i social, així com millorar-ne la connexió amb l'entorn natural i amb el

nucli antic. Pel que fa a les propostes, se'n formulen vint-i-sis amb diferents graus de complexitat d'execució, prioritat i pressupost. Les més importants són les intervencions a l'avinguda de Girona; a l'espai intervolcànic (hi ha la voluntat d'obrir el barri cap als volcans de Montsacopa i la Garrinada, amb la intenció de crear-hi un parc urbà nou); a la ribera del Fluvià (que permetrien remodelar una zona nova i apropar el barri cap al riu); i a la plaça de Sant Miquel i el Casal de Barri. A partir del 2016, doncs, cada any, en el marc del Consell de Barri, s'han prioritzat accions de millora amb un pressupost anual d'uns cent cinquanta mil euros.

Mentre passegem pel barri, algunes de les accions són ben visibles, sobretot pel que fa a la construcció d'un barri més amable. És evident que Sant Miquel ha experimentat, tot i les dificultats que implica abordar una transformació d'aquest estil, una millora important a partir de la reordenació i la pacificació del trànsit, sobretot a l'avinguda de Jaume II, una via paral·lela a l'avinguda de Girona

>> *Panoràmica de Sant Miquel, amb la nova pista esportiva i la zona de passeig.*

i que sovint era utilitzada pels conductors per entrar més ràpidament al centre de la ciutat. Són ben visibles, també, les conseqüències de la reordenació de les places d'aparcament i la creació d'un carril bici. També és important destacar l'augment dels espais verds, sobretot amb l'obertura de pistes esportives entre els volcans de Montsacopa i la Garrinada, i d'un tram d'accés a itineraris que permeten passejar per espais naturals amb un innegable valor paisatgístic. Tanmateix, aquestes zones no gaudeixen d'una afluència massiva per part dels veïns del barri, i ni estan prou adequades per a l'esbarjo ni se'n fa el manteniment adequat. Caldrien mesures que hi atraguessin els veïns, sigui amb l'adequació de recursos socioeducatius, esportius o programes de salut, sigui amb la implementació d'usos nous, com ara la creació d'horts urbans que, a banda d'afavorir la relació entre el veïnat, podrien abastir-los de productes bàsics en un context d'alça dels preus i de dificultats per satisfer les necessitats d'alimentació.

En canvi, és en el segon gran objectiu del programa, la dinamització comercial i social, on es fa més difícil constatar millores significatives. Si bé és cert que hi han obert establiments nous, el barri no destaca per una oferta comercial atractiva ni per als veïns mateixos ni per a altres vilatans. Tot i que n'hi ha alguna excepció, aquesta és una dimensió en la qual caldria treballar i avançar de forma creativa. Així mateix, el barri disposa de poca infraestructura social, és a dir, d'equipaments públics que afavoreixin la interacció i la trobada entre els veïns. El cas paradigmàtic és l'absència d'una escola, que estava prevista en els anys quaranta amb la construcció de les cases barates, però que finalment es va descartar. En els anys setanta, novament, els veïns en van reclamar una arran de la construcció dels pisos verds, però encara ara, tot i que és un barri amb una elevada població infantil i juvenil, els centres educatius més propers en queden allunyats, amb tot el que això comporta. Hi ha, això sí, una llar d'infants municipal, que en algun curs havia estat tancada, i un casal de barri que acull l'Associació de Veïns i on s'organitzen activitats diverses, però sense una programació regular que esdevingui un pol d'atracció. L'obertura d'un

>> Solar enderrocant al costat del riu Fluvià.

altre centre d'atenció primària és una oportunitat per al futur immediat, així com de la biblioteca projectada a Can Sacrest, al llindar del nucli antic i de Sant Miquel.

Tanmateix, tot i la substancial suma de recursos i actuacions, hom té la impressió que la intervenció és encara fragmentada, i que no s'ha aconseguit connectar els diferents sectors que formen el barri, encara separats per les infraestructures viàries i urbanístiques. El carrer de Sant Miquel, o la connexió amb la zona del Molí d'en Climent, en són dos exemples. Així mateix, tot i els esforços dels tècnics municipals comunitaris, calen més recursos per pal·liar situacions estructurals de desigualtat que afecten molts veïns del barri, sobretot en l'àmbit educatiu i del lleure, que serien molt significatius no només per als infants i joves, sinó per a tot el veïnat.

Els efectes d'una crisi permanent

Durant els anys del PIAM, Sant Miquel també ha viscut les conseqüències de les diferents crisis que s'han encadenat des del 2008. Tot just entrar al Bar Deportivo, un establiment històric del barri, hi ha un cartell ben visible: «No se fía». Alguns veïns amb qui parlem constaten les dificultats provocades per la crisi econòmica,

que s'han agreujat durant la pandèmia. Com ja hem comentat, Sant Miquel és un barri de població humil, treballadora, en el qual les migracions han estat una constant habitual i les persones han hagut de fer front a múltiples adversitats per tal de poder desenvolupar els seus projectes vitals. Una de les conseqüències més importants de la crisi social l'han provocada les necessitats d'habitatge. Si bé Sant Miquel és una de les zones d'Olot amb els preus dels habitatges més baixos, al llarg d'aquests anys s'hi han viscut

Sant Miquel ha experimentat, tot i les dificultats que implica abordar una transformació d'aquest estil, una millora important a partir de la reordenació i la pacificació del trànsit

processos d'execucions hipotecàries, però també de persones obligades a compartir habitatge, fenòmens com els rellogats, les sobreocupacions, etc. Al mateix temps, els darrers anys hi han proliferat les ocupacions d'habitatges, sobretot de promocions que són propietat d'entitats financeres, i que sovint ocasionen problemes de convivència amb una part del veïnat, però que constitueixen un indicador d'uns problemes enquistats i que caldria atendre.

«A mi un negre no em dona ordres»

Un altre dels reptes crucials del barri és la convivència entre persones d'orígens diversos. En aquest sentit, parlem amb l'Ibrahima i l'Ansumara, dos veïns del barri que s'hi van establir fa més de trenta anys provinents de Gàmbia. Segons ells, el racisme és un problema greu que afecta la societat, i tot i que fa molts anys que viuen al barri, creuen que encara ara és molt difícil la relació amb tots els veïns. En una conversa animada entre tots dos, l'Ansumara li pregunta a l'Ibrahi-

ma: «Quants amics tens tu que siguin d'Olot? È que no en tens cap o molt pocs? Per què?». Així mateix, descriu les seves dificultats per guanyar-se el respecte dels seus companys de feina. Tot i que és responsable de secció d'una empresa tèxtil, lamenta els entrebancs que ha tingut, perquè alguns treballadors li deien que un negre no els donaria ordres. Curiosament, a la plaça de Sant Miquel hi ha un tragí important de nens gambians que juguen al carrer, però no se n'hi veuen d'altres col·lectius amb una presència destacada al barri. Tanmateix, alguns altres veïns destaquen el bon clima del barri i el seu orgull de viure-hi, com és el cas de l'exalcaldessa d'Olot, Isabel Brusosa, veïna militant del barri i fervent defensora de la bona entesa amb les persones d'orígens diversos.

Amb el pas dels anys, Sant Miquel ha anat perdent el vigor d'una vida associativa que, en el passat, havia estat molt destacada, amb penyes com Els Gats de Sant Miquel, i activitats com la Festa del Barri o el Ball Pla, que eren molt concorregudes i aplegaven visi-

tants de tota la ciutat. Tot i que el barri compta amb un nombre important d'associacions, aquestes no han aconseguit el relleu amb les generacions joves, tampoc d'immigrants o fills de la immigració. No obstant això, l'Associació de Veïns fa feina per promoure activitats al barri, amb la intenció d'obrir-les a la ciutat i de generar cohesió. Es torna a donar protagonisme al Ball Pla i a la Festa del Barri, i també s'ha recuperat la Festa de Primavera, entre d'altres, però la seva activitat és limitada i no acaba de generar un sentiment de barri com passava anteriorment.

Són diversos, doncs, els reptes que afecten aquest barri d'Olot. S'han de reconèixer els esforços que l'Ajuntament i els veïns fan per mirar de revertir situacions estructurals originades anys enrere, així com noves problemàtiques pròpies de la societat del segle XXI. L'esforç és de justícia i cal persistir-hi, perquè és des dels barris que es construeix comunitat i, amb aquesta, ciutadans que estimen i respecten el seu entorn més proper.

>> Nens i nenes jugant a la zona d'esbarjo de la plaça de Sant Miquel.

